

Zdravstvene ankete

Ponašanje u vezi sa zdravljem u djece školske dobi (HBSC) (The Health Behaviour in School-aged Children Project)

Iva Pejnović Franelić, Marina Kuzman, Ivana Pavić Šimetin, Martina Pejak, Irena Rojnić Palavra
Hrvatski zavod za javno zdravstvo

Međunarodni kontekst i institucije uključene u projekt

Ponašanje u vezi sa zdravljem u djece školske dobi (HBSC) je međunarodno istraživanje koje od 1983. godine podupire Svjetska zdravstvena organizacija – Regionalni ured za Europu. Istraživanje se provodi u 40 zemalja Europe i Sjeverne Amerike, a uključuje multidisciplinarnu istraživačke timove. Koordinacijski centar je Sveučilište u Edinburgu u Velikoj Britaniji. Istraživanje je započelo još 1982. godine u tri zemlje – Finskoj, Norveškoj i Engleskoj. Prva međunarodna studija provedena je u školskoj godini 1983/84. i od tada se provodi svake četiri godine, primjenjujući zajednički istraživački protokol.

Svrha je istraživanja pružiti uvid u zdravlje djece i adolescenata te što bolje razumjeti ponašanje u vezi sa zdravljem i stilovima života u određenom društvenom kontekstu i okruženju. Odrastati na početku 21. stoljeća proces je koji nije potpuno bez izazova. Međunarodni izvještaji pokazuju da dok s jedne strane možemo biti zadovoljni zdravljem mnogih mladih ljudi, s druge strane postoje oni koji se suočavaju sa stvarnim i zabrinjavajućim problemima vezanim uz prekomjernu tjelesnu težinu i pretilost, predodžbu o vlastitom tijelu, zadovoljstvo životom, zlouporabu sredstava ovisnosti i nasiljem među vršnjacima.

Cilj HBSC projekta nije samo praćenje i istraživanje, već i obavještanje javnosti i svih profesionalaca koji se bave mladima, kao i utjecaj na politiku kako bi podržala i omogućila programe i aktivnosti zdravstvenog odgoja i promicanja zdravlja usmjerene upravo na potrebe proizašle iz nalaza istraživanja.

Ciljevi istraživanja su:

- pratiti u određenim vremenskim razmacima zdravlje i ponašanje u vezi sa zdravljem u djece školske dobi,
- istražiti utjecaje koje na načine življenja i ponašanja mladih imaju škola, obitelj i drugi društveni čimbenici,
- utjecati na razvoj programa i politike s ciljem promicanja zdravlja djece i mladih,
- poticati interdisciplinarna znanstvena istraživanja o zdravlju mladih i ponašanju u vezi sa zdravljem, kroz međunarodnu mrežu znanstvenika zainteresiranih za to područje.

HBSC u Hrvatskoj

Istraživanje je u Hrvatskoj prvi put provedeno 2002. godine. Do sada su u Hrvatskoj provedena dva vala istraživanja, a treći je upravo u tijeku. Ustanova nositelj istraživanja je Hrvatski zavod za javno zdravstvo, glavni istraživač prim. dr. sc. Marina Kuzman, a članovi istraživačkog tima su dr. Iva Pejnović Franelić, dr. med, Ivana Pavić Šimetin, dr. med, Martina Pejak, prof. soc, Irena Rojnić Palavra, dr. med, Mario Hemen, ing.

Istraživanje je u oba navrata financijski poduprla Svjetska zdravstvena organizacija, a drugi put dijelom i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi.

Rezultati su objavljeni kao dio međunarodne publikacije, te oba puta u nacionalnim publikacijama dostupnim na web stranici HZJZ www.hzjz.hr.

Metodologija istraživanja

Na međunarodnoj se razini donosi cjelokupni istraživački protokol, koji uključuje znanstveno pojašnjenje pojedinih područja istraživanja, međunarodni standardni upitnik sa preporukama i smjernicama za prevođenje, te postupak odabira uzorka, prikupljanja podataka i pripreme nacionalne baze podataka (1-3).

Ciljne grupe istraživanja su djeca od 11, 13 i 15 godina. Uzorak u svakoj dobnoj skupini čini oko 1.500 djece odabrane metodom slučajnih brojeva iz popisa razreda Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Podatci iz svih zemalja uvršteni su u međunarodnu bazu podataka koju održava Univerzitet u Bergenu, Norveška.

Instrument istraživanja je međunarodni anonimni upitnik preveden na hrvatski jezik. Upitnik ovisno o godini istraživanja sadrži oko 50 pitanja. Primjena međunarodnog standardiziranog upitnika omogućava prikupljanje istovjetnih podataka u svim zemljama sudionicama, omogućavajući kvantifikaciju ključnih ponašanja u vezi sa zdravljem, zdravstvenim pokazateljima i okruženjem. Takvi podatci omogućuju usporedbu među zemljama, a također i procjenu trendova kako za sve tako i za pojedine zemlje.

2005/2006. godine istraživanjem u Hrvatskoj obuhvaćeno je ukupno 4.968 učenika i učenica (2.442 učenika i 2.526 učenica) od toga 1.667 učenika 5. razreda osnovnih škola s navršenih 11 godina, 1.671 učenika 7. razreda osnovnih škola s navršenih 13 godina te 1.630 učenika 1. razreda srednje škole s navršenih 15 godina (4). Jedinica uzorkovanja bio je razred. Stratifikacija je učinjena za prve razrede srednjih škola, kako bi se očuvala struktura srednjoškolskog obrazovanja. Anketiranje je provedeno u travnju 2006. godine. Upitnici su dostavljeni školama poštom uz pisane upute i usmene kontakte. Anketiranje učenika osnovnih i srednjih škola Republike Hrvatske čiji su razredi obuhvaćeni uzorkom proveo je Hrvatski zavod za javno zdravstvo u suradnji s nastavnicima i stručnim suradnicima škola. Niti jedna škola, razred ili učenik (roditelj /staratelj) nisu odbili sudjelovati u anketiranju. Podatci su prikupljeni ispunjavanjem anonimnog upitnika, tijekom redovitog nastavnog sata, pod nadzorom stručnog suradnika škole, nastavnika ili istraživača HZJZ-a. Učenici su obaviješteni da je sudjelovanje dobrovoljno i anonimno. Svaki učenik upitnik je nakon ispunjavanja sam odložio u neoznačenu oмотnicu i zalijepio. Odaziv je ukupno bio 89%.

Rezultati

Rezultati istraživanja bili su upotrebljavani i još se upotrebljavaju u razvoju politike promicanja zdravlja te programa i aktivnosti usmjerenih djeci i mladima u svim zemljama sudionicama. S ključnim je nalazima upoznata i najšira javnost kako na nacionalnoj tako i na međunarodnoj razini. Podatci se mogu koristiti na dva temeljna načina: za praćenje trendova pojavnosti i/ili promjena određenih ponašanja ili za znanstvenu analizu povezanosti zdravlja i ponašanja te čimbenika koji na to utječu.

Neki mogući načini korištenja HBSC rezultata:

- dobivanje temeljnih podataka i utvrđivanje učestalosti određenih navika i ponašanja koji omogućavaju uvid u zdravlje i utjecaje na njega,
- posebno usmjeravanje na specifične probleme važne na nacionalnoj razini, koji odstupaju od međunarodnog prosjeka (npr. učestala uporaba lijekova),
- doprinos razvoju projekta Europske mreže škola koje promiču zdravlje, koji je zajednički projekt Svjetske zdravstvene organizacije, Vijeća Europe i Europske Unije,
- djelovanje kao poticaj za razvoj zdravstvene politike usmjerene zdravlju, edukaciji i konkretnim aktivnostima u praksi.

Rezultati istraživanja kao i detalji anketnog upitnika mogu se naći na www.hzjz.hr.

Literatura:

1. Currie C, Roberts C, Morgan A, Smith R, Setterboulte W, Samdal O, Rasmussen VB (eds). Young people's health in context (HBSC2001/002). WHO, Copenhagen 2004. (dio za Hrvatsku)
2. Currie C, Gabghian SN, Godeau E, Roberts C, Smith R, Currie D, Pickett W, Richter M, Morgan A, Barnekow V. (eds). Inequalities in young people's health (HBSC2005/006). WHO, Copenhagen 2008. (dio za Hrvatsku)
3. Roberts C, Currie C, Samdal O, et al. Measuring the health and health behaviours of adolescents through cross-national survey research: recent developments in the Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study. J Public Health, 2007; 15 (3), 179-186.

4. Roberts C et al. Methods. In Currie C. et al (eds.) Young People's Health in Context: international report from the HBSC 2001/02 survey. WHO Policy Series: Health policy for children and adolescents Issue 4, WHO Regional Office for Europe, 2004. Copenhagen.
5. Roberts et al. in Currie C, Hurrelmann K, Settertobulte W, Smith R & Todd J. (eds) Health and health behaviour among young people. WHO Policy Series: Health policy for children and adolescents Issue 1, WHO Regional Office for Europe 2000, Copenhagen.
6. Kuzman M, Pavić Šimetin I, Pejnović Franelić I, HBSC (Health Behaviour in School-aged Children) Ponašanje u vezi sa zdravljem u djece školske dobi 2005/2006, Rezultati istraživanja, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb 2008.
7. Kuzman, M, Pejnović Franelić I, Šimetin Pavić I. Ponašanje u vezi sa zdravljem u djece školske dobi 2001/2002. Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb 2004.